

Szeptemberi emlékek, 1947 *by Kalotay Pál*

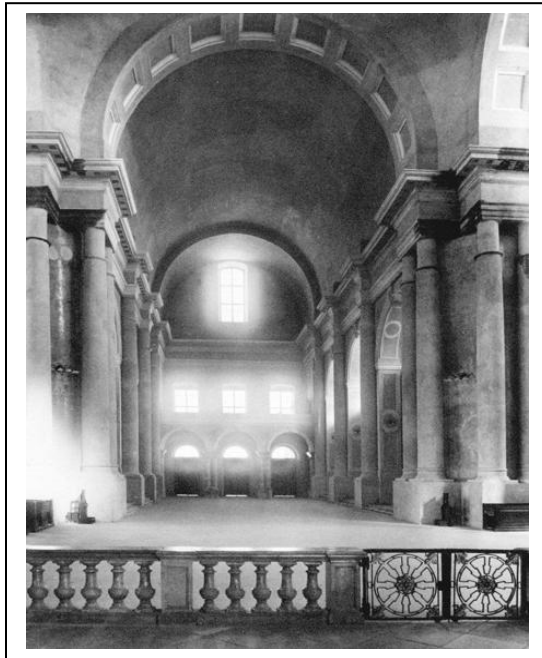
A szerző: A következő történeteket Kalotay Páltól kaptam, még 2011 decemberében. Mint fiatal diák, kapcsolatban volt a Székesegyházzal és dr. Géfin Gyulának, a Szeminárium Rectorának minisztrált gyakorta. Mint fiatalember Szombathelyen, K.Pál érdeklődött a rádiózás iránt, közép és rövidhullámon, és érdekelt minden, ami az elektronikával és az elektromossággal kapcsolatos. A következő történetek az ő visszaemlékezései arra a két napra 1947 szeptemberében, mikor is a Székesegyház újraszentelése történt vasárnap, szeptember 7-én és másnapi, hétfői események, amikor a Mária-kongresszust ünnepelték a Főtéren. Úgy becsülték, hogy erre a kétnapos eseményre több mint 100.000 látogató érkezett a városba. Mivel a Székesegyház csak körülbelül 5000 hívőt tudott befogadni (csak állóhelyek voltak) valamint az egyházi méltóságokat és a látogató papságot a szentélyben, K.Pál érdeklődése és ügyessége különösen jól jött, jónéhány más fiataléval együtt, a vasárnapi újraszentelés előtt. Hangerősítő berendezésre volt szükség mindazok számára, akik nem fértek be a Székesegyházba.

Az újjáépítés az 1945 március 4-i bombázás után indult meg. 1947 késő tavaszára annyira előrehaladtak már a munkálatok, hogy tervek készülhettek a szeptemberi újra-szentelésre. Kora 1947-ben az Amerikába szakadt, főként Vas megyei magyarok – hallva az eseményekről – elhatározták, hogy segítenek Szombathelynek a bombázás során elpusztult orgona pótlásában. Gyűjtést rendeztek Amerikában egy elektronikus orgona vásárlására (Wurlitzer vagy Hammond gyártmány jöhetett szóba). A megvásárolt orgona hamarosan ládába csomagolva úton volt Szombathelyre, hogy még szeptember 7-e előtt megérkezzen. Hajón és vasuton jöttek a ládák és jónéhány nappal az ünnepek kezdete előtt meg is érkeztek.

Kalotay így ír: Jópáran, Gömbös László vezetésével, az állomáson vártuk az orgonát, és az hamarosan a Székesegyház karzatára került. A két nagyméretű hangszóró-szekrény, amiben az erősítők is be voltak építve, körülbelül jó 1x1 méteresek voltak, talán 60 centiméter mélyek. Ezeket két polcra állítottuk, hogy a hang zavartalanul terjedhessen a templomban a karzat korlátja fölött. A klaviatura fa-szerkezetű szekrényben volt, és ugyancsak nem látszott át a korlát fölött. Volt még egy orgonista-pad is.

Maga a klaviatura közepes nagyságú volt, jóval egyszerűbb és kisebb, mint a mai modern többmanuálos klaviaturák, inkább zongora-billentyűzetre hasonlított. A hangszóró dobozok is egyszerű kivitelűek voltak, fából készültek, és úgy emlékszem semmi díszítés nem volt rajtuk.

Az új orgona néhány nappal az ünnepek előtt érkezett meg. Gömbös és mi mindnyájan, a „hangerősítő csoport” tagjai, a felszentelést megelőző napokban erősen dolgoztunk a Székesegyház előtti téren és belül is a hangszórókhöz szükséges kábelezés felépítésével. Az orgonát elhelyezni aránylag könnyű feladat volt, de kis idő kellett a vezetékek bekötéséhez és a kipróbáláshoz.

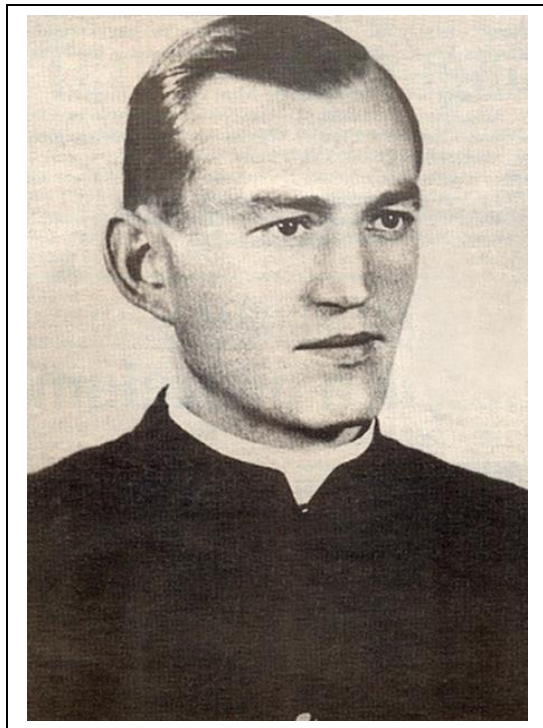
Végül is elérkezett a nagy pillanat, amikor készen voltak a bekötések, és megtörtént az első bekapcsolás. Az ellenőrző lámpák kigyulladtak, mi pedig lélegzet-visszafojtva figyeltük, mikor hallunk valami robbanást vagy látunk füstöt.

Nagy megkönnyebbülés volt, amikor semmi probléma nem merült fel. Minden rendben volt, kivéve, hogy állandóan, halkán, egy aránylag magashangú sípot lehetett hallani, pedig hozzá sem ért senki a klaviaturához. Kissé elkedvetlenedett a társaság, mert rájöttünk, hogy valami hiba lépett fel és nem volt sok minden, amit tehattünk volna ez alkalommal. Nem volt semmi nyoma külső sérülésnek, úgy látszott, hogy a szállítás során nem történt semmi baj. Vakartuk a fejünket és mind ott sereglettünk az orgona körül. Jópáran voltunk, akik nem tudtak mit csinálni. A mozgolódás során egyszerre csak megszűnt az állandó hang: valaki véletlenül jó helyen nyomta meg a klaviatúra szekrényét és a hang megszűnt. Ha ez most egy igazi orgona lett volna, nehéz lenne megmagyarázni, mi is történt. De amint kiderült, a berendezés egy elektromos harmonium volt, amelyben levegővel működő sípok keltették a hangokat. Elképzelhető, hogy a szekrény mechanikus igénybevétele okozhatta az átmeneti hibát.

Ezután, ahogy kissé megkönnyebbült a társaság, a „szerelő legénység” elkezdte nyomogatni a billentyűket, a regisztereket, és próbált valami dallamot kicsalni a szerkezetből. Rövidesen kiderült, hogy szerelésben jobbak voltunk.

Ekkor történt – este 8 vagy 9 óra körül lehetett, amikor egyszerre csak Radvány Mihály főtisztelendő úr jelent meg a kóruson. A történethez tartozik, hogy ő volt a Szemináriumban a zene, zene-történet tanára és éneklést is oktatott. Ezért is volt, hogy közeli viszony alakult ki közte és a csoport között az elmúlt napok során. Ő volt a mi nem-választott, de teljesen elfogadott vezetőnk, és megengedte azt is, hogy Miska bácsinak szólítsuk. Nos, megérkezett a kórusra és egészen megindultnak látszott, mert hallhatta valahonnan a kísérleteinket. A Szeminárium, ahol élt, a Székesegyház mellett van, és vagy tényleg hallotta a hangokat, vagy talán várta is már a Szeminárium kertjében sétálva. A kertben a teológiai tanárok és a kispapok órákat töltöttek, imádkozva és a breviáriumot olvasva.

Tehát most pár pillantással felmérte a helyzetet, és látta, hogy nagy érdeklődéssel várunk valamit. Egy szót sem szólt, leült az orgona padjára, kicsit közelebb húzta, - a másodpercek óráknak tündek – aztán míg mi lélegzetvisszafojtva vártunk, szélesen elmosolyodott. Itt volt a pillanat, nincs visszaút, erre vártunk eddig, körbeállva őt, hangot sem lehetett hallani.

És akkor elkezdte játszani a Tico-Tico című, akkoriban nagyon híres és közkedvelt jazz-orgona számot. Mindenkit elöntött az öröm és a megkönnyebbülés, és szükségtelen mondani, de nem követett el senki sem szentségtörést, hiszen a Székesegyház még nem volt felszentelve. Hogy ez a pillanat mennyire emlékezetes lett, az abból is látszik, hogy most, 67 év múlva is élénken él emlékezetemben.

Az alábbi linkre kattintva látható és hallható egy kétperces részlet: Ethel Smith, aki orgonán játssza a Tico-Tico című népszerű számot a „Fürdőző szépségek” című 1944-es filmben (MGM Studios 101 perc, Technicolor):

<http://www.youtube.com/watch?v=tXrnuwZreHg>

(kontrol+kattints lejatszani)

Szerző: 1945 március negyediké után, a hónap végére a németek visszavonultak és az oroszok keményen a kezükben tartották az országot. Kerek 44 évig maradtak, de a város élni kezdett és megkezdte a háborús sérülések begyógyítását. Ahogyan a helyzet konszolidálódott, megnyíltak az iskolák, az emberek újra élni kezdtek. Nemsokára a katolikus Egyház és Kovács Sándor megyéspüspök tervekbe kezdtek a Székesegyház újjáépítéséről. Nem volt hiány munkáskézben, adakozásokban, és építőanyagban, bár bizonyos építőanyagokat nagyon nehéz volt beszerezni röviddel egy elvesztett háború után. Elkezdődött tehát a templomban lévő romok eltakarítása, és a komoly újjáépítés. Az 1947-es év szeptemberére a Székesegyház olyan állapotban volt, hogy felszentelésre lehetett gondolni, és ez alkalommal Mindszenty hercegprímás, a klérus tagjaival együtt Szombathelyre szándékozott jönni. (Mellékes megjegyzés: Mindszenty hercegprímás jól ismerte a várost, a helybéli Premontrei Gimnázium tanulója volt és ott is érettségizett)

A hercegprímás és a püspök úgy tervezték, hogy összekötik a felszentelést a Mária-kongresszussal, amit szeptember 8-án szándékoztak megtartani, már csak azért is, mert jóval több, mint 100.000 hívőt vártak a városba a felszentelésre. Más ünnepi eseményeket is tervbevettek: színjáték a Szemináriumban, szombaton este, „Beszél a Székesegyház” címmel. A színjáték hivatva volt bemutatni a Székesegyház építésének küzdelmes történetét, amely 1790-ben kezdődött, Szily János püspöksége alatt, majd az újjáépülő templom ünnepi kivilágítása szerepelt a tervekben. Vasárnap délutánra a Székesegyház kórusok hangversenyek adott helyet, amit késő este gyertyafényes körmenet volt hivatva bezárni, a következő napi Főtéri események előtt. Elhelyezést kellett biztosítani a vonatszámra érkező látogatók számára, iskolák és magánházak szállásolták el a híveket, pihenő és szálláshelyekről kellett gondoskodni, még nyilvános illemhelyekről is. Isten segítségével minden rendben lezajlott, bármiféle incidens

nélkül – ellentétben napjaink modern megmozdulásaival, ahol nagy tömegek gyűlnek össze ünnepelni, tiltakozni, vagy anarchiát kelteni.

Arról is meg kell emlékezni, hogy az újjáépítés során mind a megyéspüspök, mind pedig a hercegprímás nagyon a szívükön viselték az újjáépítés ügyét, és ez a korabeli dokumentumokban is sokszor említésre került. Nem volt szokatlan Kovács Sándort látni, amint felmászott az állványzatra a munka minőségét meg szemlélni és értékelni a haladást. (A szerző megjegyzése: feleségem, aki akkoriban kiváló sportoló volt, testvéreivel és sok más önkéntessel gyakran a Székesegyház falainak tetején volt található, emberláncot alkotva a téglák, törmelék, és a még felhasználható építési maradványok földre adogatásánál). Értékes fémek, építőanyagok, megmentett műtárgyak gyakran tűntek el, ami arra kényszerítette a hivatalos személyeket, hogy kerítéssel vegyék körbe az építkezést, biztonsági és megőrzési okokból, és elkezdjék leltározni a templomon belül még épségben maradt ingóságokat és felhasználható berendezési tárgyakat. Ezeket aztán biztonságos őrzött helyre szállították az építkezés tartamára.

K. Pál folytatja: Természetesen szükség volt mikrofonra, erősítőkre és hangszórókra az összes esemény lebonyolításához, a sok tízezer résztvevő számára, akiket az ünnepekre vártak. Ezekből a dolgokból semmi sem állt rendelkezésre a rombadőlt országban. Így aztán számos fiatal - főként rádiószerelők, technikusok és rádióamatőrök (1947-ben a rádióamatőrséget a kormányhatóságok betiltották) gyűltek össze Gömbös László vezetésével, hogy segítsenek a problémák megoldásában. Maga Gömbös, aki a legjobb rádiós volt a városban, fellelhető alkatrészekből erősítőket épített, megfelelő számban, hogy meg tudja szólaltatni a hangszórókat. Mellékesen a hangszórókat valószínűleg a helyi vasutállomástól kölcsönözte, másoknak nem volt semmi ilyesmije. A vezetékvezést azok a kábelek biztosították, amiket a német csapatok hagytak hátra, a várost szisztematikusan behálózó saját telefonrendszerük alapjaként. Vállalkozó szellemű egyének rendszeresen megmentették ezeket a kábeleket 1945 tavaszán.

Minden szép rendben kezdett kialakulni. De nem volt mikrofon a közvetítésekhez. Viszont azt nem tudtuk, hogy közben Ausztriában vagy Németországban működésbe léptek jóindulatú vállalkozó egyének. Egy kiváló minőségű kondenzátor mikrofon – akkoriban a lehető legjobb – csempésződött be az országba, néhány meg nem nevezett személy segítségével, a hétfő esti eseményeihez. Ez volt az egyetlen mikrofon az összes rendezvény kielégítésére, és szükség szerint költöztettük a Székesegyház, a Főtér és események színhelyei között. A mikrofon megérkezésével Gömbös újra akcióba lépett. Tervezett és épített egy speciális előerősítőt a kondenzátor-mikrofonhoz, amely aztán elégséges volt a nagyteljesítményű erősítők meghajtására.

Az első színhely a Székesegyház volt, az újrászentelés vasárnap délelőtt, azzal, hogy az egész berendezés a szertartás befejezése után át kell hogy költözzön a Főtérrre, az ottani hangosításhoz. Szerencsénk volt, hogy majdnem elég kábel volt ahhoz, hogy ezt a második színhelyet előre csaknem teljesen bekábelezzük. A hangszórók, erősítők, mikrofon másnap reggel kiköltözött a Főtérrre, és minden újra össze lett kapcsolva. A Kongresszus végeztével Gömbös és csapatunk, lelkes segítőkötől támogatva, visszaköltöztette a berendezést a Székesegyházba, a hétfő esti ünnepek színhelyére.

Ujságkép , 1947. szept. 7. A tömeg egy része, amely a Székesegyház előtti téren gyűlt össze és már nem fért be a templomba.

Lázás tevékenység folyt a Főtéren a felszereléssel és az előzetes beállításokkal. A berendezések a Szentháromság-szobor előtti emelvény mögött helyezkedtek el, Mindnyájan készenlétben vártuk, hogy hiba esetén azonnal intézkedni tudjunk, de erre szerencsére nem került sor. Semmi fennakadás nem volt. Az ünnepség végeztével egyszerre csak Mindszenty hercegprímás jelent meg körünkben, több egyházi személy kíséretében. Hozzánk lépett, megköszönte mindazt, amit tettünk, gratulált és kezét fogott sorban mindannyiunkkal. Úgy éreztük, ez megért minden fáradságot”.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

Képek jegyzéke:

1. Vasútállomás, levelezőlap. (A százdforduló tájáról) Földes László gyűjteménye.
2. Székesegyház főhajó, fénykép 1947-ből vagy későbből. Püspöki Archivum, Szombathely.
3. A kórus, fénykép 1947-ből vagy későbből. Püspöki Archivum, Szombathely.
4. Főtisztelendő Dr. Radvány Mihály. Nyomtatásból, nincs keltezve. Berzsényi Dániel Könyvtár, Kutatási Osztály.
5. A Székesegyház éjszaka. Nyomtatásból, háború előtti évek. A szerző munkája.
6. A Székesegyház előtti tér, 1947 szept. 7. Ujsággép, Képes Sziv, 1947. szept.20.
7. Mária Kongresszus „A” fénykép, 1947, Püspöki Archivum, Szombathely.
8. Mária Kongresszus „B” fénykép, 1947, Püspöki Archivum, Szombathely.
9. Mária Kongresszus „C” ujsággép. Képes Sziv. 1947 szept.20.
10. Mária Kongresszus „D” ujsággép. Képes Sziv. 1947 szept.20.
11. Márai Kongresszus „E” Kovács Sándor püspök beszél. Képes Sziv 1947.szept.20.
12. Mária Kongresszus „F” fénykép, 1947, Püspöki Archivum, Szombathely.
13. Mária Kongresszus „G” ujsággép az „Új Ember”-ből, nincs keltezés.
14. Mária Kongresszus „H” fénykép 1947, Püspöki Archivum, Szombathely.
15. Kovács Sándor püspök színezett fényképe. Eredeti festmény a Püspökvárban.
16. Levelezőlap 1957-ből.
17. Bombarombolás látható a Mária Kongresszus színhelyén. Fénykép Kalotay Páltól.
18. Levél és a liftajtó képe, a család gyűjteményéből (2006).

Az oroszok elfoglalják a várost (Szombathely, 1945 március)

Szerző: K.Pál most befejezi emlékei felidézését azokkal a napokkal, amikor az orosz csapatok birtokba vették a várost és a következő 44 évben ott is maradtak. A leírás terjedelmes volta miatt ide tettem ezt a WEB-en, hogy az olvasók elérjék. Nincsenek fényképek ebből az időszakból, de a leírás bizonyosságául szolgál annak a másik történetnek, amely fényképekkel együtt megtalálható a „Google’s Picasa Album”-ban, a következő címen: **fotosbyfritz**, megkeresve a „**Backstory**” című albumot, ahol is a képre kattintva az album megnyílik.

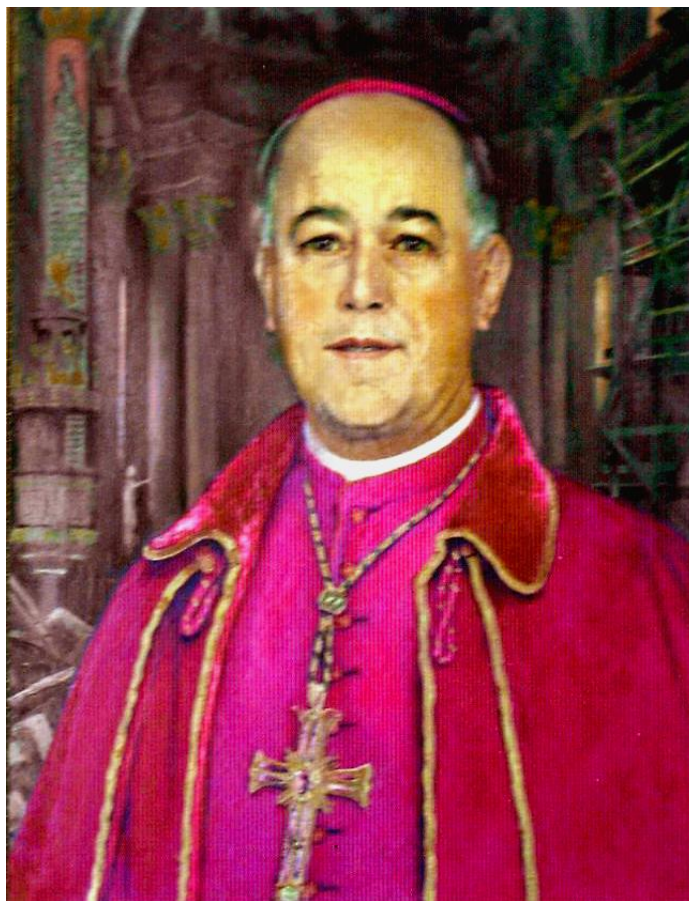
K.Pál folytatja: „... Ott voltam azon a szomorú napon, 1945 márciusa utolsó napjaiban, amikor az oroszok megérkeztek Szombathelyre. Ahogyan a csapatok a város közelébe értek, a család ideiglenesen egy barátunk nagy házában keresett menedéket, a várostól nyugatra. Abban reménykedtünk, hogy így esetleg megússzuk a lövöldözést és a város elleni támadást, ahogy a front nyugat felé nyomul. Barátainkkal maradtunk, mind a három generáció, két napig, amíg az oroszok elérték menekülésünk színhelyét. Most újra mennie kellett a családnak, kelet felé, a város felé, szemben az előrenyomuló orosz csapatokkal. Minden holmink a viselő ruháink voltak, amint gyalogoltunk vissza a város felé. Mások is voltak, akik szintén visszafelé mentek, és csatlakoztak hozzánk. Végül számos család együtt vonult a város felé, abban bízva, hogyha így együtt maradunk, jobb esélyünk van a város és otthonaink eléréséhez.

Miután beértünk a városba, világossá vált, hogy nincs esélyünk lakásunk elérésére, így egy nagy kertészet felé indultunk, amely a Szemináriummal szomszédos volt. Minden nagyobb fennakadás nélkül megérkeztünk oda, és bebocsátást nyertünk a Szemináriumba, ahol dr. Géfin Gyula, a Szeminárium rektora üdvözölt és befogadott bennünket. Később derült ki, hogy ez volt az ideális megoldás, mert megtudtuk, hogy lakásunkat a városban az oroszok már magukénak nyilvánították. Így aztán letelepedtünk a Szemináriumban, pontosan a „Nova Seminarii Ala”-ban, vagyis az új épületben, ahol a kispapok laktak egyszemélyes cellákban. Mivel összesen hatan voltunk a családban, megkaptuk egy professzori lakás egy szobáját és a mellette lévő cellát.

Ez volt a lakásunk akkor is, amikor a lövöldözés történt. Radvány főosztelendő úr a Szeminárium bejárata közelében volt, amikor oroszok törtek be, kutatva és nőket követelve. A főosztelendő úr ellenállt, és megkísérlete utját állni az oroszoknak. Amint később megtudtuk, zűrzavar, kiabálás következett, és az egyik orosz katona belelőtt a Radványba, aki előtte állt. A főosztelendő úr összeesett, az oroszok sarkon fordultak és elmentek. Mi a Szeminárium hátsó épületében hallottuk a lövést, és mire odaértünk, az események már végetértek. Emlékezetem szerint Radvány mell-lövést kapott, feltehetően a tüdőbe. Nem tudom mi történt ezután, mert visszatereltek bennünket szobáinkba. Feltehetően volt egy orvos a Szemináriumban, aki első segélyt nyújtott, vagy valahol a közelben sikerült segítséget keríteni, ezáltal megmentve a főosztelendő úr életét. Gyógyulása elég sokáig tartott, amennyire emlékszem, de a jó Isten segítette felépülését, hogy a következő évek során munkájával szolgálhassa Urát és Üdvözítőjét.

Nem emlékszem, hogy azután az esemény után még mennyi ideig voltunk a Szeminárium lakói, de eredeti lakásunkba már nem tudtunk később sem visszamenni. Nagypám házába költöttünk, ahol 1953-ig laktunk, amikor is családjunkat kitelepítették Szombathelyről egy környéki faluba. A család két évig volt ott, mire végre sikerült lakást kapni és visszaköltözni Szombathelyre.

A család és jómagam valamennyien aláírtuk azt a megemlékező köszönő emléklapot, amit Dr. Radvánnak adtunk át. Az első oszlop hetedik helyén van az én aláírásom. Mindenki aláírta, kivéve egyik nagybátyámat, aki akkor még hadifogságban volt Örményországban, még vagy két évig. Fred, megtaláltam a feleséged aláírását is – micsoda meglepetés 67 év után, és mennyire élénkek az emlékek most is, életünk sötét periódusa után. (Az emléklap megtalálható a Google Picasa fényképalbumban, a következő kereső-címen: „Történeti háttér - 22. kép”)
fotosbyfritz

Kovács Sándor megyéspüspök

(1944 – 1972)

(Figyelemreméltó a festmény háttére!)

Szerző: Kaptam K. Páltól egy további képet is, amelyen látszik a Főtér jó része a Mária Kongresszus alkalmából. Úgy véljük, hogy a kép a „Hangya”-ház első vagy második emeletéről készült.

Hogy kellő perspektívából nézhessük ezt a képet, az 1947-es kép elé helyeztem egy, az 50-es évekből származó képeslapot, amely segít azonosítani néhány épületet a Főtéren. Az 1947-es képen láthatók a háború alatt lerombolt épületek és foghíjak ezen a dél felé néző képen.

Az 1957-es levelezőlapon a Ferences templom látható, kelet felé. A jobb oldalon látható egy épület a homlokzatán „Vasbolt” felírással. A következő, 1947-es képen ez az épület újra látható, a kép bal oldalán, az ablakokban számos nézővel, akik figyelik a téren zajló Mária-Kongresszus eseményeit. Köszönet K. Pálnak ezért az alábbi ritka képért.

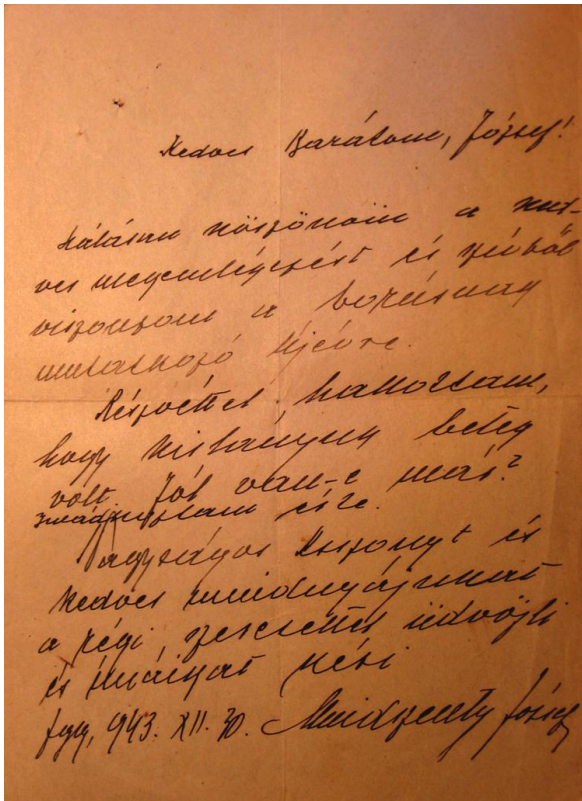
← Bombasérült épületek még nincsenek →
megjavítva a fenti képen –1947 szeptember

- Emlékek 1947 szeptemberéből. -

A leírásban elbeszéltek Kalotay Pál sajátjai, és szíves engedélyével kerültek felhasználásra.
A fényképek felsorolása és tulajdonosaik a 8. oldalon található.

Kalotay Pál 2012

1947 szeptember 9-én, mielőtt a Hercegprímás Úr elhagyta a várost, még egy privát látogatást tett egy családnál, akik a városban éltek. Ő eskette őket sok évvel azelőtt, amikor még vidéki pap volt. Ez a kézzel írott levél 1943-ból tanuskodik kapcsolatukról.

Kedves Barátom, József!

Hálásan köszönöm a kedves megemlékezést és szívből viszonzom a borúsnak mutatkozó Újévre. Részvétellel hallottam, hogy kislányod beteg volt. Jól van-e már? Imádkozom érte. Nagyságos Asszonyt és kedves Mindnyájatokat a régi szeretettel üdvözli és imáidat kéri Zgg (feltehetően Zalaegerszeg, magyarázata a szerzőtől) 943.XII.30

Ahogy belépett az épületbe, ahol a család lakott, a család legkisebb leánya, a legjobb ruhájában, egy nagy csokor frissen vágott virággal köszöntötte a Főpapot. Majd együtt beléptek a liftbe és a kislány felvitte a Hercegprímást a család lakásába. A látogatás rövid volt, körülbelül 15 perces, a hercegprímás aznapi elfoglaltságai miatt. A fenti fényképek 2006-ban készültek, a levél a család megmentett magángyűjteményéből származik.